

БЕЛАРУСКАЯ ФОНАСТЫЛІСТЫКА: АКТУАЛЬНЫ СТАН, ГІСТОРЫЯ, ПЕРСПЕКТЫВЫ

Да 1960-х гадоў у беларускім мовазнаўстве аб'ектам даследавання выступала пісьмовая мова, на вусны аспект маўлення ўвага амаль не звярталася. У першую чаргу гэта было звязана з гістарычнымі прычынамі. Вядома, што арфаэпічныя нормы замацоўваюцца пазней за арфаграфічныя, у той час як належнае ўпарадкаванне сучаснага беларускага правапісу адбылося толькі ў 50-я гады ХХ стагоддзя.

Сродкі арганізацыі вуснага маўлення, якія служаць для перадачы семантычнай і эмацыянальна-экспрэсіўнай інфармацыі, у сучаснай беларускай мове вывучаліся недастаткова. У 1970-я гады былі сфармуляваны агульныя, найбольш тыповыя правілы выразнага чытання, а таксама патрабаванні да тэхнікі вуснага маўлення, у склад якой уключаліся: распрацоўка дакладнай артыкуляцыі, правілы пастаноўкі голасу, арганізацыя дыхання як фізіялагічнай базы вуснага маўлення, засваенне арфаэпіі, якая фіксуе правільнае (літаратурнае) маўленне. Гэтай праблематыцы прысвечаны кнігі А. Каляды “Выразнае чытанне” (Мн., 1970), “Выразнае чытанне сатырычных вершаў, баек і драматычных твораў” (Мн., 1973), Ф.М. Янкоўскага “Беларускае літаратурнае вымаўленне” (Мн., 1976), А. Каляды і А. Шагідзевіч “Сцэнічная мова” (Мн., 1993), праца А.Я. Міхневіча “З назіранняў над сучасным тэатральным вымаўленнем” (Мн., 1997; у кнізе: “Беларуская і руская мова ў Беларусі: Праблемы функцыянавання і ўзаемадзеяння”). Галоўная задача гэтых прац – разгляд таго, як можна ўвасобіць літаратурныя творы ў мастацка-арганізаваным вусным маўленні, перадаць эмацыянальна насычаную думку літаратурнага тэксту сродкамі вуснай мовы.

Сучасныя фонастылістычныя даследаванні ў Беларусі ахопліваюць розныя аспекты вуснага маўлення і праводзяцца не толькі на матэрыяле сучаснай беларускай мовы, але і іншых моў: рускай, украінскай, французскай, англійскай, нямецкай. Пытанні стылістычнай сінаніміі ў фанетыцы займаецца Н.П. Магіленскіх, мадыфікацыяй часавых і якасных характарыстык гукавых сегментаў (на матэрыяле сучаснай англійскай мовы) – С.А. Хаменка, інтанацыяй і маўленчымі адзінкамі ў англійскай мове – Ю.А. Дубоўскі і Н.П. Тарантовіч. Прасодыю вуснага маўлення даследавалі Л.Ц. Выгонная, Т.В. Паплаўская, С.С. Катоўская.

Адной з крыніц папаўнення звестак аб беларускай фонастылістыцы з'яўляюцца працы А.А. Мятлюк, Т.В. Паплаўскай, Н.І. Князевай, М.С. Градабыка, выкананыя ў Мінскім дзяржаўным лінгвістычным універсітэце. Сярод іх вылучаюцца манаграфіі А.А. Мятлюк “Просодия белорусского языка в условиях двуязычия” (Мн., 1982) і “Взаимодействие просодических систем в речи билингва” (Мн., 1986), у якіх асвятляюцца праблемы прасодычнай сістэмы ў агульнай сістэме мовы, узаемадзеянне прасодычных падсістэм, а таксама фразавая прасодыя і яе роля ў камунікатыўных працэсах. Аўтарам зроблена кантрастыўнае апісанне прасодыі беларускай і рускай моў і на яго аснове даследавана прасодычная

інтэрферэнцыя ў англійскім маўленні беларусаў, роднай мовай якіх з’яўляецца беларуская або руская. У большасці раздзелаў названых прац беларускі матэрыял выкарыстоўваецца ў якасці ілюстрацыйнага паралельна з рускім і англійскім. Пры кантрастыўным аналізе беларускай і рускай моў разглядаюцца слоўны націск і акцэнтныя тыпы слоў, фразавы націск, рытм, тоны, танальны контур, часавая падсістэма.

У даследаванні Т.В. Паплаўскай “Сегментная фонетика и просодия устной речи” (Мн., 1993) выкарыстаны сістэмны падыход пры разглядзе фаналагічнай падсістэмы мовы – “пэўнай сукупнасці элементаў і пэўнай сукупнасці адносін паміж гэтымі элементамі” [28, с. 7]. Падрабязна аналізуецца структура фаналагічнай падсістэмы, рэалізацыя вакалізму (націсканога і ненацісканога), рытм, асаблівасці акцэнтна-рытмічных структур англійскай, рускай і беларускай моў. Даследуецца маўленне ва ўмовах білінгвізму, а таксама працэс інтэрферэнцыі, яго разнавіднасці і прычыны ўзнікнення.

У манаграфіі Т.В. Паплаўскай “Речевой ритм в синхронии и диахронии” (Мн., 1995) робіцца спроба вызначэння “рытміка-маўленчага субстрату” [27, с. 7], што знаходзіцца ў аснове некаторых маўленчых сістэм, а таксама вылучэння прасадычных і дыяхранічных універсалій. Аналізуецца рытмічная структура беларускіх, рускіх і англійскіх слоў, іх асаблівасці; рытмічныя мадэлі, памеры слоў і частотнасць іх ужывання. Праблеме заканамернасці мадыфікацыі адзінак у маўленчым рытме прысвечаны асобны раздзел, у якім апісваюцца тыпы мадыфікацый у залежнасці ад тэмпу маўлення і месца націсканога склада ў рытмічнай групе. На гэтай падставе вылучаюцца поўны і няпоўны стылі маўлення (даследчыца прытрымліваецца маўленчай класіфікацыі, прапанаванай Л.У. Шчэрбам).

Рытмічным заканамернасцям навуковага маўлення прысвечана праца Н.І. Князевай “Ритмическая организация научной речи” (Мн., 1981), у якой выяўляюцца агульныя і адметныя рысы ў рытмічнай арганізацыі беларускай і англійскай моў. Беларускі матэрыял выкарыстоўваецца як ілюстрацыйны паралельна з англійскім.

Асноўнай задачай фонастыстыкі, на думку М.С. Градабыка, з’яўляецца эксперыментальна-фанетычнае даследаванне прасадычных структур вуснага маўлення, іх сістэматызацыя, а таксама апісанне прасадычных характарыстык (і іх варыянтаў) стыляў маўлення (“Просодические характеристики устного собственно публицистического монолога (на материале английского языка)”. – Мн., 1974). Разглядаюцца лінгвістычныя і экстралінгвістычныя асаблівасці ўласна публіцыстычнага маўлення, сферы яго выкарыстання.

Некаторыя даследчыкі аналізуюць прасадычныя характарыстыкі асобных стыляў маўлення ў сучаснай нямецкай мове (Е.І. Грыгор’еў, С.М. Гайдучык), прасадычныя структуры пабуджэння ў сучаснай англійскай мове (М.Н. Караткевіч), сінанімічнасць прасадычных структур

клічных сказаў (Л.А. Лавянкova, Н.Л. Навіцкая), прасодычныя сінонімы агульнага пытання ў англійскай мове (Р.С. Трохіна, Р.А. Шунтава) і інш.

Беларускі матэрыял выкарыстоўваўся і для параўнання з адпаведным матэрыялам іншых славянскіх моў у працах Т.М. Нікалаевай “Интонация сложного предложения в славянских языках” (М., 1969) і “Фразовая интонация славянских языков” (М., 1977). У апошняй з названых прац аўтар змяшчае тэксты, запісаныя ад 10 дыктараў-беларусаў у Мінску. У манаграфіях выкарыстаны звесткі аб інтанацыі апавядальнага сказа, незавершанай сінтагмы, пытальнага сказа без пытальнага слова, пытальнага сказа з пытальным словам, пабуджальнага сказа.

Абагульненне прымет беларускай прасоды зроблена ўкраінскай даследчыцай А.І. Багмут. У калектыўнай манаграфіі “Типология интонации мовлення” (Кіеў, 1977) ёй напісаны тры раздзелы: “Тыпалагічныя асаблівасці інтанацыі паведамлення ў беларускім маўленні”, “Інтанацыя камунікатыўных відаў пытання ў беларускай мове”, “Тыпалагічныя асаблівасці пабуджальнай інтанацыі ў беларускім маўленні”. У выніку праведзенага А.І. Багмут кампаратыўнага аналізу інтанацыйных сістэм былі зроблены высновы адносна агульных і спецыфічных рыс усходнеславянскіх моў у гэтай сферы. Каштоўнымі з’яўляюцца пададзеныя ў працы назіранні над асобнымі інтанацыйнымі з’явамі пры рэалізацыі эксперыментальных фраз беларускімі дыктарамі радыё і тэлебачання.

За апошнія гады значна павялічылася колькасць даследаванняў, у якіх пытанні прасоды звязваюцца з камунікатыўным сінтаксісам, тэорыяй актуальнага падзелу сказа і інфармацыйнай структурай выказвання, лінгвістыкай тэксту, семантыкай і прагматыкай, а таксама з аналізам працэсаў генеравання і ўспрымання мовы пры дапамозе звестак з фізіялогіі, акустыкі і псіхалогіі. У кнізе Л.Ц. Выгоннай “Інтанацыя. Націск. Арфаэпія” (Мн., 1991) на матэрыяле даследавання вуснага беларускага маўлення даецца навуковае апісанне рытміка-меладычнай сістэмы беларускай літаратурнай мовы. Разглядаюцца асноўныя прасодычныя адзінкі – мелодыка, тэмп, працягласць, паўзы. Падрабязна аналізуецца акцэнтная структура беларускага выказвання, прыводзіцца багаты ілюстрацыйны матэрыял.

У працы “Прасодыя мовы радыё ўсходнеславянскіх краін і Польшчы” (Мн., 1998) Л.Ц. Выгонная звярнула ўвагу на сучасны стан вуснага маўлення ў камунікатыўнай сферы. На думку даследчыцы, на прасодыю беларускай мовы негатыўна ўплывае беларуска-рускі білінгвізм, у выніку чаго мова мяняе сваё акцэнтна-меладычнае аблічча, а яе семантычная структура робіцца недакладнай або незразумелай. Маўленне разлічана на слыхавое ўспрыняцце, а таму не можа арыентавацца на прынцыпы пабудовы пісьмовай мовы. Л.Ц. Выгонная разглядае прынцыпы будовы вуснага (беларускага, рускага, украінскага і польскага) маўлення і яго ўздзеянне на слухачоў.

Праблемам радыёмаўлення прысвечаны артыкул Л.Ц. Выгоннай “Радиоречь в аспекте риторики и стилистики” (Мн., 1995). У ім звяртаецца

ўвага на спецыфіку вусных тэкстаў, віды маўлення, адрозненне радыётэкстаў ад размоўных. Аналізуецца структурная арганізацыя радыёмаўлення, яе сувязь з пісьмовай культурай, узроўні нармаванасці маўлення, узаемапрапранікненне стыляў, патрабаванні да радыёмаўлення.

Да праблемы інфармацыйна-статыстычнага аналізу фанетычных сістэм звярталіся Л.Ц. Выгонная і В.І. Шчарбакова [7, с. 112-116]. Поўнае апісанне сістэмы мовы патрабуе ведання статыстычных характарыстык, паколькі “прагназаванне накіраванасці і вынікаў актуальных змен у мове інтуітыўна або свядома абапіраецца на статыстычныя дадзеныя” [7, с. 112]. Даследчыкамі выяўлены статыстычныя параметры гукаў (на матэрыяле тэкстаў мастацкай прозы) і асаблівасці фанетычных сістэм беларускай і рускай моў.

Сярод прац, прысвечаных вывучэнню сістэмы беларускіх зычных і галосных фанем, вылучаецца манаграфія А.І. Падлужнага “Фаналагічная сістэма беларускай літаратурнай мовы” (Мн., 1969). У ёй праводзіцца сінтагматычны і парадыгматычны аналіз гукаў, падаюцца падлікі частаты ўжывання гукаў беларускай мовы па формуле “ $W(A) = M/N$, дзе M – лік паяўлення данага гука ў тэксце, а N – велічыня выбаркі” [25, с. 46]. Аўтар падрабязна разглядае правілы спалучэння зычных гукаў у беларускай мове, іх пазіцыйныя і гістарычныя чаргаванні. Закранаецца праблема суадносін беларускай арфаграфіі і фанематыкі.

Значную ролю ў развіцці беларускай фонастылістыкі адыгрывае грунтоўнае даследаванне “Фанетыка беларускай літаратурнай мовы”, выдадзенае аўтарскім калектывам, які склалі І.Р. Бурлыка, Л.Ц. Выгонная, Г.В. Лосік і А.І. Падлужны, пад рэдакцыяй прафесара А.І. Падлужнага (Мн., 1989). У ім апісваецца гукавая лад сучаснай беларускай мовы, прыводзяцца арыкуляцыйныя, акустычныя і функцыянальныя характарыстыкі гукаў. У кнізе змешчана карысная інфармацыя па праблеме ўспрымання гукаў носьбігамі беларускай мовы. Абагульняецца матэрыял, прысвечаны спалучальнасці гукаў у межах слова ва ўласнабеларускай і запазычанай лексіцы. Даследуюцца прырода і ўласцівасці беларускага націску, прыводзіцца слоўнік амографаў, вывучаецца інтанацыя і яе кампаненты, аналізуюцца літаратурныя нормы вымаўлення галосных і зычных гукаў, разглядаюцца ўзаемаадносіны паміж арфаэпіяй і пісьмом.

Праблемам даследавання фанетычнай структуры слова, яго ўспрымання, а таксама пазіцыйным змяненнем слова ў маўленні прысвечана кніга “Фанетыка слова ў беларускай мове” (Мн., 1983, пад рэдакцыяй А.І. Падлужнага). Пры дапамозе акустычнага і перцэптыўнага аналізу вывучаецца гукавая варыятыўнасць слова. У працэсе даследавання рэдукцыі галосных і камбінаторных змяненняў зычных гукаў аўтарамі выкарыстаны эксперыментальныя метады. Даецца ацэнка варыятыўнасці гукаў, а таксама тэарэтычнае абгрунтаванне яе ўзнікнення.

У сучаснай фонастылістыцы праводзіцца эксперыментальныя даследаванні, прысвечаныя вывучэнню вакалізму, акустычных і

артыкуляцыйных характарыстык галосных гукаў, колькаснай і якаснай рэдукцыі, варыятыўнасці ненаціскных галосных, працягласці гукаў (А.М. Андрэеў [1; 2], В.Р. Бурлыка [3; 4], Л.Ц. Выгонная [6; 7; 8; 9], А.І. Падлужны [23; 24; 25; 26] і інш.). Аналізуецца сістэма зычных гукаў, фанетычны і фаналагічны статус падоўжаных зычных, акамадацыі, асіміляцыі, дысіміляцыі і г.д. (А.І. Падлужны [23; 24; 25; 26]). Даследуюцца фанетычныя працэсы ва ўмовах білінгвізму, з'явы інтэрферэнцыі, фанетычныя варыянты гукаў (Н.С. Вілюга [5], Л.Ц. Выгонная [6; 7; 8; 9], П.В. Садоўскі [30]). Вывучаюцца адзінкі маўлення, фанетычныя асаблівасці шматкладовых слоў, маналагічныя вусныя тэксты (Н.П. Нікуліна [22]) і дыялагічнае маўленне (М.Д. Путрова [29], В.С. Сляповіч [31]), тэмпаральныя характарыстыкі маўлення, сінтагматычнае члянэнне, рытм у беларускай і іншых мовах (Л.Ц. Выгонная [6; 7; 8; 9], Н.І. Князева [19], С.А. Хаменка [34]), асэнсоўваюцца праблемы функцыянавання фонастылістычных адзінак (фонастылем) у аспекце тэорыі фонастыляў ([13; 14; 15; 16; 17; 18]).

Шматбаковы і глыбокі аналіз вуснага маўлення сведчыць пра розныя падыходы да праблем фонастылістыкі.

1. Андреев А.Н. Количественная и качественная редукция гласных в белорусском литературном языке: Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.02 / АН БССР. Ин-т языкознания. – Мн., 1983. – 20 с.
2. Андрэеў А.М. Варыянтнасць у сістэме ненаціскага вакалізму беларускай літаратурнай мовы // Рэгіянальныя традыцыі ва ўсходнеславянскіх мовах, літаратурах і фальклоры: Тэз. дакл. 2 рэсп. навук. канф. – Гомель, 1980. – С. 84-85.
3. Бурлыка В.Р. Акамадацыя і яе ўспрыманне ў беларускай мове // Весці АН БССР. Сер. грамад. навук. – 1983. – № 4. – С. 104-112.
4. Бурлыко В.Г. Вариативность звуков в потоке речи: (На материале белорусского языка): Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.02 / АН БССР. Ин-т языкознания. – Мн., 1984. – 20 с. Выгонная Л.Ц. Функцыі сінтагменнага члянэння ў беларускай літаратурнай мове // Весці акадэміі навук БССР. Серыя грамадскіх навук. – № 3. – Мн., 1981. – С. 110-116.
5. Вілюга Н.С. Изучение фонетики русского языка в условиях белорусско-русской интерференции // Семантика языковых единиц. – Мн., 1984. – С. 38-42.
6. Выгонная Л.Т. Радиоречь в аспекте риторики и стилистики // Герменеўтыка. Стылістыка. Рыторыка: Матэрыялы I навуковай канферэнцыі. Мінск, 1993, 8-9 снежня. – Мн.: МДЛУ, 1995. – С. 9-11.
7. Выгонная Л.Т., Щербакова О.И. Фонетические системы русского и белорусского языков в свете информационно-статистического анализа // Язык и социум: Материалы III Международной научной конференции. Минск, 4-5 декабря 1998 года. – Мн.: БГУ, 2000. – С. 112-116.
8. Выгонная Л.Ц. Інтанацыя. Націск. Арфаэпія. Мн.: Навука і тэхніка, 1991. – 215 с.
9. Выгонная Л.Ц. Прасодыя мовы радзё ўсходнеславянскіх краін і Польшчы (сучасныя тэндэнцыі). – Мн.: НАН Беларусі, Ін-т м-зн. імя Якуба Коласа, 1998. – 24 с.
10. Гайдучик С.М. Фоностилистика как один из разделов фонетики // Интонация. – Киев: Вища школа, 1978. – С. 33-41.
11. Гайдучик С.М. Фоностилистика дифференциация устной речи (на материале современного немецкого языка) // Романское и германское языкознание. Выпуск 1. Вопросы экспериментальной фонетики и прикладной лингвистики (Сборник научных статей). – Мн.: Минский гос. пед. ин-т иностр. языков, 1979. – С. 15-22.
12. Градобык Н.С. Просодические характеристики устного собственно публицистического монолога (на материале английского языка): Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Минский гос. пед. ин-т ин. языков. – Мн., 1974. – 24 с.
13. Дергачёва Т.Л. К вопросу о стилях произношения в современном белорусском языке // Аванесовские чтения: Международная научная конференция: Москва, 14-15 февраля 2002 г.: Тезисы докладов / Под общей ред. М.Л. Ремневой и М.В. Шульги. – М.: МАКС Пресс, 2002. – С.89-91.

14. *Дзергачова Т.Л.* Фонастылістычныя асаблівасці маўлення пісьменніка (на матэрыяле запісаў прамоў Якуба Коласа) // Пісьменнік – мова – стыль: Матэрыялы II Міжнароднай навуковай канферэнцыі, прысвечанай 75-годдзю з дня нараджэння праф. Л.М. Шакуна (Мінск, 15-16 лістапада 2001 г.) / Рэд. кал.: М.Р. Прыгодзіч і інш.: У 2 т. Т. 2. – Мн.: РІВШ БДУ, 2002. – С. 295-298.
15. *Дзергачова Т.Л.* Актуальныя праблемы вывучэння гукавых і рытміка-інтанацыйных рэсурсаў сучаснай беларускай мовы (фонастылістычны аспект) // Актуальныя пытанні беларускай лінгвістыкі (да 80-годдзя прафесара М.С. Яўневіча). Зборнік навуковых артыкулаў. – Мн.: БДПУ, 2002. – С. 57-60.
16. *Дзергачова Т.Л.* Дыферэнцыяльныя і інтэгральныя прыкметы фонастылем у сучаснай беларускай мове // Форма, значенне і функцыі адзінага мовы і рэчы: Матэрыялы докладаў Міжнароднай навуковай канферэнцыі. Мінск/Беларусь. 16-17 мая 2002 г. В 3 частях. Часть 1. – Мн., 2002. – С. 83-84.
17. *Дзергачова Т.Л.* Фонастылістыка сучаснай беларускай мовы: парадыгматыка і сінтагматыка. Аўтарэф. дыс... канд. філал. навук: 10.02.01. – Мн.: БДУ, 2003. – 22 с.
18. *Дзергачова Т.Л.* Асноўныя фонастылі ў сучаснай беларускай мове // Веснік БДУ. Серыя 4: Філалогія. Журналістыка. Педагогіка. – 2003. – № 3. – С. 36-39.
19. *Князева Н.И.* Ритмическая организация научной речи (экспериментально-фонетическое исследование на материале современного английского языка в сопоставлении с белорусским). Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04, 10.02.02 / Ротапринт Минского гос. пед. ин-та иностр. языков. – Мн., 1981. – 22 с.
20. *Николаева Т.М.* Интонация сложного предложения в славянских языках. – М.: Наука, 1969. – 149 с.
21. *Николаева Т.М.* Фразовая интонация славянских языков. – М.: Наука, 1977. – 152 с.
22. *Никулина Н.П.* К вопросу о критериях исследования просодической интерференции // Экспериментальная фонетика и прикладная лингвистика. Сборник научных статей. – Мн.: Минский гос. пед. ин-т иностр. языков, 1980. – С. 63-69.
23. *Падлужны А.І.* Фаналагічная сістэма беларускай літаратурнай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1969. – 144 с.
24. *Падлужны А.І.* Нарыс акустычнай фанетыкі беларускай мовы / АН БССР. Ін-т мовазнаўства. – Мн.: Навука і тэхніка, 1977. – 166 с.
25. *Падлужны А.І.* Фаналагічная сістэма беларускай літаратурнай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1969. – 144 с.
26. *Падлужны А.І.* Фанетычныя працэсы // Беларуская мова: Энцыкл./ Беларус. Энцыкл.; Пад рэд. А.Я. Міхневіча; Рэдкал.: Б.І. Сачанка (гал. рэд.) і інш. – Мн.: БелЭн, 1994. – С. 587-589.
27. *Поплавская Т.В.* Речевой ритм в синхронии и диахронии. Приложение к монографии Т.В. Поплавской “Сегментная фонетика и просодия устной речи” (Мн., 1993). – Мн.: МГЛУ, 1995. – 49 с.
28. *Поплавская Т.В.* Сегментная фонетика и просодия устной речи. – Мн.: Минский гос. лингвистич. ун-т, 1993. – 160 с.
29. *Путрова М.Д.* Временные характеристики повествовательных диалогических единств // Экспериментальная фонетика и прикладная лингвистика. Сборник научных статей. – Мн.: Ротапринт Минского гос. пед. ин-та иностр. языков, 1980. – С. 77-82.
30. *Садовский П.В.* Особенности фонетических процессов в условиях белорусско-русского двуязычия: Автореф. дисс... канд. филол. наук: 10.02.02 / АН БССР. Ін-т языкознання. – Мн., 1978. – 19 с.
31. *Слепович В.С.* К вопросу о внутрисилистической дифференциации устной речи (на материале современного английского языка) // Экспериментальная фонетика и прикладная лингвистика. Сборник научных статей. – Мн.: Минский гос. пед. ин-т иностр. языков, 1980. – С. 83-87.
32. *Фанетыка беларускай літаратурнай мовы* / І.Р. Бурлыка, Л.Ц. Выгонная, Г.В. Лосік, А.І. Падлужны; Рэд. А.І. Падлужны. – Мн.: Навука і тэхніка, 1989. – 335 с.
33. *Фанетыка слова ў беларускай мове* / Склад. Л.Ц. Выгонная, А.І. Падлужны, П.В. Садоўскі і інш.; Рэд. А.І. Падлужны / АН БССР. Ін-т мовазнаўства. – Мн.: Навука і тэхніка, 1983. – 200 с.
34. *Хоменко С.А.* Фоностилистическая обусловленность модификаций временных и качественных характеристик звуковых сегментов (на материале современного английского языка) // Романское и германское языкознание. Выпуск I. Вопросы экспериментальной фонетики и прикладной лингвистики (Сборник научных статей). – Мн.: Ротапринт Минского гос. пед. ин-та иностр. языков, 1978. – С. 82-92.